

Folk var mere ansete end deres sjællandske Kolleger i Faget.

Af de Arbejder, som Hovbønderne skulde udføre, kan nævnes, at de skulde skære, røjle, stakke og hjemkøre 16 Læs Tørv hver. Blandt de hoveripligtige var Bonde- og Sognefogeden i Egeslevmagle fritaget for Hoveri, mod at han tilsagde de andre Bønder til Hove og førte Tilsyn med dem under Arbejdet. I Sønderup, Egerup og Erdrup var der afgivet nogen Jord til Husmænd, hvorfor der var givet et forholdsmæssigt Afslag i Skatter og Landgilde, men ikke i Hoveri. Husmændene var paalagt nogle Arbejdsdage efter Ejerens Godtbefindene til Vandgrøfters Gravning; men dette skulde ikke komme de Bønder tilgode, som havde afgivet Jorden.

Som Afløsningsvederlag for Hoveriet sættes en Pløjedag til 1 Rdl., en Spanddag til 3 Mk., og en Gangdag til 1 Mk., hvilket beløb sig til 65 Rdl. 86⁴/₅ Sk. pr. Hovning.

De 16 Bønders Indsigelse affærdiges af Kommissionen med Bemærkningen: „Bøndernes Tilstand er saaledes, at de des Aarsag ingen Nedsættelse kan forvente“, og Rentekammeret stadfæster $\frac{3}{8}$ 1798 i et og alt Kommissionens Bestemmelse som Regel for Hoveriet fra 1. Maj 1798 for de modvillige Bønder.

Det vil ses, at det ikke altid har været let at bøje Godsejers og Hovbønders Anskuelse mod hinanden i dette for begge Parter saa vigtige Spørgsmaal; men i det hele og store tør vi vist nok gaa ud fra, at der ved disse frivillige Hoveriforeninger er blevet skabt et bedre Forhold mellem Godsejere og Hovbønder. Hovdagens Antal blev bestemt fastsat, og idet Bønderne har henholdt sig til, hvad de „fra Arilds

Tid“ havde udrettet af Hoveri, har Godsejeren nok maattet finde sig i, at Hovdagens Antal blev formindsket, men har saa til Gengæld ogsaa kunnet kræve disse Dages Arbejde som sin Ret uden Paa-stand fra Bøndernes Side om Overgreb.

Den $\frac{6}{12}$ 1799 udsendtes Forordningen, der paabød, at alt Hoveri i Fremtiden skulde være bestemt, og Afløsningen af Hoveriet mod en Pengeafgift skred stadig fremad, saaledes at der her paa Sjælland i Aaret 1802 kun gjordes Hoveri af 25000 Tdr. Hartkorn, hvilket vil sige, at kun en Fjerdedel af Bønderne da var hoveripligtige. Efter 1807 blev der en Standsning i Hoveriafløsningen; men den tog Fart igen i Trediverne. I 1834 gjordes i Danmark Hoveri af 78000 Tdr. Hartkorn, men i 1849 kun af 34000 Tdr.

Endelig kom saa, $\frac{1}{7}$ 1850, Lov om Afløsning af Gaardmands- og Husmandshoveriet. Afløsning skulde ske, naar Ejeren eller $\frac{1}{3}$ af de hoveripligtige Bønder forlangte det, og Vederlaget skulde fastsættes efter den Værdi, Hoveriet havde for Modtageren, og ikke efter den Byrde, det havde været for Yderen. En Kommission bestaaende af en kongevalgt Formand og to af Parterne valgte Voldgiftsmænd skulde afgøre eventuelle Stridsspørgsmaal. Hver Husmand, som ønskede det, kunde faa Hoveriet afløst.

Nu gik det rask med Afløsningen; men endnu i 1881 fandtes 49 Godser, hvortil der gjordes Hoveri, og de sidste Rester af dette Fortidslevn, som mere end noget andet havde hindret Bønderne i at faa udnyttet deres Jord paa rette Maade, forsvandt først op imod det 20. Aarhundrede.

Hoveriets Afskaffelse var saaledes den Reform, som det tog længst Tid at gennemføre fuldtud; men

ogsaa de to andre store Reformers Gennemførelse tog en Aarrække. Stavnsbaandet blev ophævet 1788; men mange fik først Friheden ved Aaret 1800, og den sidste Rest af det forsvandt 1849. Forordningen om Udskiftning af Byjordene kom 1781; men endnu i 1837 var der her i Landet 64000 Tdr. Land ikke-udskiftet Jord, og Byen Lund i Stevns fik først sin Jord udskiftet i 1861.

Hvis man nu vil drage den Slutning, at Hovarbejdet formede sig som et Slid uden Lige under Skælden og Smælden af en brutal Ridefoged, der brugte Pisken uden Skrupler, saa at alt, hvad der hed Liv og Munterhed hos Arbejderne var utænkeligt, er dette dog nok en forkert Antagelse. Med Hensyn til Slidet giver et af vore gode, gamle Ordsprog nogen Oplysning. „Den, der slider sig ihjel ved Hove, skal begravnes under Galgen“ (som en uærlig Mand), hedder det, og heri vises tydeligt Linien for den udviste Flid. Hovfolkene gav tvungent Møde, og de skulde nok tit ogsaa tvinges til at arbejde. En „Morakker“ var lige saa lidt anset paa Hovmarken som paa en eller anden Arbejdsplads i vore Dage. Der forefindes flere skriftlige Klager fra Herremænd eller Ridefoged over Hovfolkernes Dovenskab, Stædighed og drilagtige Optræden.

Ungdommeligt Livsmod lader sig dog ikke let kvæle, og f. Eks. i Høsttiden er Arbejdet paa Hovmarken nok ogsaa gaaet under Skæmt og Latter, med Fortællen af muntre — vel tit noget grovkornede — Historier og med Drillerier indbyrdes og i Særdeleshed over for Lade- eller Ridefoged, hvor det kunde lade sig gøre uden Risiko for at faa Rygstyk-

kerne garvede. De ældre har maaske mere sat Humøret op ved Hjælp af Brændevinen.

Arthur Petersen fortæller („Jorddrot og Bonde“, II, S. 108), at efter Hoveriets Fastsættelse følte det fælles Hovarbejde af mange som en Fest, som Ungdommen tiggede for at komme med til, og han fremfører som Eksempel, at en Bonde, der havde faaet sit Hoveri afløst, stod i sin Port og ønskede, han skulde af Sted sammen med de Byfæller, der drog forbi hans Gaard for at møde til Hove.

Der kan dog vist ikke være Tvivl om, at en saadan Sorg hos den store Part har været erstattet af Glæden over at kunne arbejde paa egen Jord, uden Frygt for „Udriderens“ Tilsigelser, og med økonomisk Fordel i Udsigt.

Som et Kuriosum kan anføres, at der endnu her i Sorø Amt findes Rester af Hoveriet. Følgende Oplysninger meddeles efter en Artikel af Carsten Nielsen i „Berl. Tid.“ 10/5 1944.

Gdr. *Peter Jørgensen*, Glænø, er paalagt en livsvarig vederlagsfri Forpligtelse af yderst mild Beskaffenhed til Holsteinborg, men er nu fyldt 81 Aar uden at have været paa Hovarbejde mere end een Gang.

Lars Albrecht Andersen, Fæster og Hovbonde i Egeslevmagle under Gerdrup—Lyngbygaard Gods, overtog i 1905 „Højstrupgaard“ efter sin Fader mod at betale i Indfæste til Herregaarden 6000 Kr. og 600 Kr. til Forvalteren. Han svarer i aarlig Fæsteafgift til Lyngbygaard 75 Tdr. toradet Byg og bærer alle Ejendommens Byrder og Udgifter. I Fæstebrevet af 1905 fastsættes Hovpligten saaledes: De af Gaar-

dens Bruger hidtil præsterede tre Firemilsrejser præsteres fremtidig af Fæsteren, der pligtes til hver Rejse at tage i Læs 8 Tdr. Sæd eller $\frac{1}{2}$ Favn Brænde eller andre Dele af lige Vægt. Ligeledes afgiver han aarlig to Bud til Klapjagten. Rejserne, til hvilke han medfører de fornødne Sække til Transport af Sæd, saavel som Jagtdagene, forrettes efter Tilsigende med Aftenvarsel“.

Det er dog 15—20 Aar siden, dette Hoveri stiltiende gik af Brug. Firemilsrejserne var oftest Brændekørsel fra Kirkerup Skov, maalt fra Mødestedet inden for Godsets Omraade og ikke fra Hjemmet.

I 1917 fik Lars A. mundtlig Tilsagn fra Godsejer P. Fabricius om at købe Gaarden, men Godsejeren døde, inden Papirerne blev skrevet. Loven om Fæstegodsets Afløsning kom 1919, men denne Lovs § 3 fastholdt et gammelt Privilegium fra 1861 om, at Godsejeren kunde inddrage $\frac{1}{9}$ af Bondejorden til egen Raadighed. Dette skete for „Højstrupgaard“s Vedkommende, hvorfor Lars A. maatte nøjes med at blive Selvejer af 25 Tdr. Land.

Fæstet, som er uopsigeligt i Henhold til en Lov fra Chr. d. 2. Tid, vil sikkert blive indraget ved Lars Andersens Død; men endnu har han Resten af Jorden i Fæste, og da Fæstebrevet stadig staar ved Magt, er han vedblivende hoveripligtig Bonde — i Aaret 1944!